

Болаларни бўш вақтларини мазмунли ўтказиш технологиялари

Шахзода Қаландарова
Ориентал университети
магистранти

Ҳар бир давлатнинг мақсади келажак авлодни баркамол этиб тарбиялашдан иборат. Бизнинг давлатимизда ҳам бу сиёсат устивор ҳисобланади. Умумий ўрта таълим мактабларини касб-ҳунарга ўргатиш, уларнинг иқтидор ва қобилиятларини юзага чиқариш педагог зиммасидаги масъулиятли вазифалардандир. Умумий ўрта таълим мактаби ўқувчиларини касб-ҳунарга йўналтиришда синф раҳбари, мактаб психологи, баркамол авлод болалар мактаблари ҳамкорлик фаолияти бир қатор самарадор натижаларни кўрсатади. Жумладан:

- Асосий дарслардан сўнг касб-ҳунарга оид қўшимча таълимнинг жорий этилиши;
- Мактабларда болаларнинг тармоқ тўғарақларга кенг қамровда жалб этилиши;
- Ҳар бир боланинг мактабни битирганлиги ҳақидаги гувоҳнома билан бирга бирор ҳунарни эгаллаганлиги ҳақидаги сертификатга эга бўлиши;
- Назария билан амалиётнинг яхлитлигини таъминлаган ҳолда боланинг касбий ва ҳаётий кўникмаларини ривожлантириш;
- Таълим ва ишлаб чиқариш объектлари ўртасидаги ҳамкорликни ҳамда уларнинг бола тарбиясига масъуллигини вужудга келтириш ва кучайтириш;
- Таълим муассасаси, ота-она ва маҳалланинг ҳамкорлик ишларини ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш устуворлигида мустаҳкамлаш;

Ҳаммамизга маълумки, инсон боласи пайдо бўлибдики, қорни тўқ, эгни бут бўлиб яшаш учун ҳаракат қилади. Астойдил ҳаракат ва унумли меҳнат қилган инсоннинг турмуши яхшиланиб боради. Бунинг учун эса билим, ақл, уқув керак.

Қадимдан ҳунарманд жисмоний меҳнат билан шуғулланган. У ҳунармандчилик мактабини ёки санъат олийгоҳини тугалламаган бўлса-да, ясаётган кўзасига қандай хом ашё кераклигини, кўзанинг ясалиш технологиясини аниқ билади. Ишлаётганида, санъатшунос олимларнинг китобларини титкилаб ўтирмайди. Ҳунарманд йиллар, асрлар мобайнида шаклланган, ота-боболаримиз тўплаган тажрибага таяниб иш кўради. Ана шу иш жараён асосида ақл-идрок, уқув, илмий бўлмаган билим ётади. Инсониятнинг тараққий этиши учун айнан шу билим муҳим омилдир.

Буюк аллома, шоир Юсуф Хос Ҳожиб “Қутадғу билиг” асарида шундай деб ёзган эди:

“Билим, ҳунар ўрган, оғир тут уни,
Оғир тутар охири ҳунар ҳам сени.
Билим бил, у қув уқ, юрма беҳуда,
Пайти келса ёрир бу хил эр куни”.

Кўриб турганингиздай, билим, ҳунар, уқув – бир-биридан ажратиб бўлмас жараёнлардир. Инсонни инсон қилган ана шу фазилатлар меҳнат туфайли вужудга

келади. Илмий тилда бу малака деб аталади. Инсон унумли меҳнат қилишни, меҳнатининг натижаси сифатли бўлишини истар экан, унга албатта малака керак.

Тарбияшунос олимларнинг фикрича, билим – объектив ҳақиқатнинг инсон онгидаги акси; кўникма – амаллар ёки ҳаракатларни мақсад ва шарт-шароитларга мувофиқ бажарилишидир. Малака эса кўникманинг автоматик ҳолатга келиши, автоматлашган даражада ижро этиш демакдир.

Юқоридаги фикрларни жамлаган ҳолда такрор айтамик, малака машқ қилиш, ўқув, билим, кўникма ва ақл ҳосиласидир. Малака ўтмишда ҳам инсон ҳаёти ва турмушида муҳим аҳамият касб этган. Бугун ҳам шундай, эртага ҳам шундай бўлиб қолади. Ёш авлодга таълим-тарбия беришда малаканинг аҳамияти ниҳоятда катта. Малакасиз педагог билим беришга қодир эмас.

Давр шиддат билан ривожланиб бораётгани ҳеч кимга сир эмас. Демакки, педагоглар ҳам ана шу шиддатли жараёнлар билан қадам-бақадам боришлари керак. Бу – давр талаби.

I. Тематик машғулотларни жорий этиш.

Шу турдаги машғулотларни ташкил этиш орқали малака ошириш ишида муваффақиятга эришиш мумкин. Бу ўринда педагогик тажрибани таҳлил этиш принципига алоҳида эътибор қаратилади. Айнан шу принцип малака оширишнинг тез суръатлар билан ривожланишини ва узлуксиз бўлишини кафолатлайди.

Тематик машғулотлар деганда қуйидагиларни назарда тутамиз:

1. Очик машғулотлар;
2. Семинарлар;
3. Тренинглар;
4. Маҳорат дарслари;
5. Мақсадли курслар ва ҳоказо.

II.1. Очик машғулотлар.

Инсоннинг юзи унинг қалб кўзгуси бўлгани каби, тўғаракнинг қандай фаолият кўрсатаётганини тўлиқ очиб берувчи жараён - очик машғулотдир. Бунда тўғарак раҳбарининг ҳам педагогик, ҳам ташкилотчилик, психологик маҳорати яққол намоён бўлади.

Очик машғулот ўз номи билан “очик” жараён бўлгани боис, бундай машғулотга махсус тайёргарлик кўриш мақсадга мувофиқдир.

Даставвал, машғулотнинг қуйида кўрсатилган моддий-техник таъминотини амалга ошириш зарур.

- тўғарак фаолиятига оид дастгоҳлар ва бошқа техник мосламалар;
- аудиовизуал ўқитиш воситалари;
- видеоматериаллар;
- ўқув-методик адабиётлар;
- иш ва ўқув қуроллари;
- хом ашё.

Психологларнинг фикрича, эшитиш орқали (маъруза тарзида) олинган маълумотнинг 1 ҳафтадан сўнг атиги 20 фоизи хотирада қолар экан. Ҳам эшитиш, ҳам кўриш орқали олинган маълумотнинг эса 50 фоизи хотирада сақланади. Демакки, кўргазмалиликка асосланиб ўтказилган машғулотнинг таъсири 2,5 баробар ортади.

Бунинг учун тўгарак раҳбари суратлар, слайдлар, кўргазмали моделлар, видеоматериаллардан кенг фойдаланиши зарур.

Биргина техник машғулот давомида мавзунини кенг, эса қоларли даражада ёритишда компьютер техникасининг аҳамияти катта. Дейлик, “Автомодел” тўгарагида “Енгил автомашина моделини яшаш” мавзусида машғулот ўтишни режалаштириб, даставвал, компьютерда автомобилнинг умумий кўриниши, проекциядаги тасвири, ишчи чизмаси, модел деталлари ҳамда ясашиш технологияси босқичма-босқич ёритиб бериб, сўнг ушбу маълумотлар асосида модел устида иш олиб борилади. Болаларнинг қизиқишларини ошириш мақсадида “Бу нимадан ясалган” рукнидаги ҳужжатли фильмлардан лавҳалар намойиш этиш мумкин.

Моҳир педагог ўқувчиларнинг машғулотда фаол иштирок этишларига; ҳар бир бола шахсига индивидуал ёндашиб иш юритишга эришади; ноанъанавий ўқитиш методларини ўзининг иш фаолиятига тадбиқ этишга ҳаракат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Тоҳиров Ў. Касбга йўналтирилган таълим мазмуни ва уни ташкил этишнинг ўзига хос жиҳатлари. Халқ таълимининг долзарб муаммолари. Илмий мақолалар тўплами. Т.Н.Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика фанлар илмий тадқиқот институти.

2. Турғунов С.Т. Умумий ўрта таълим муассасалари директорлари бошқарув фаолиятининг назарий асослари: Пед. фан. докт. дисс. – Тошкент.: 2007. – 368 б.

3. Турғунов С.Т. ва бошқалар. Ўқитувчиларнинг касбий маҳорат ва компетентлигини ривожлантириш механизми – Тошкент.; “Voris-Nashriyot”., 2012. -167б.

4. Умаров Саиднеъмат Бурхонович. Умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларини касб-хунарга йўналтириш технологиялари (V-IX синфлар мисолида). Пед. фан. номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. 2005 й.